

Sport, zdravlje, ugostiteljstvo, obrazovanje, kultura i rad

Stolci iz TMN Jadran 1980-ih

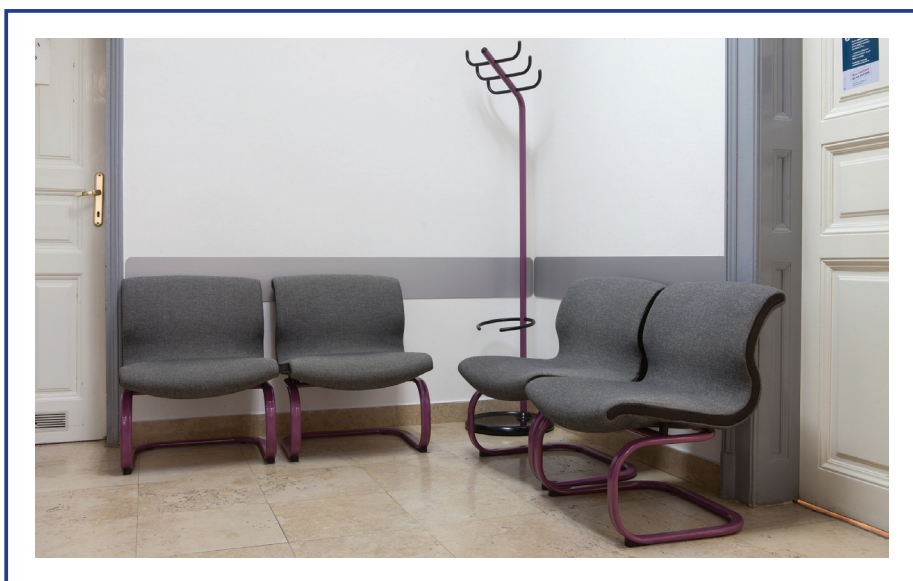
Iako izložba Sport, zdravlje, ugostiteljstvo, obrazovanje, kultura i rad – Stolice iz TMN Jadran 1980-ih u konačnici pripada seriji izložbi u kojima se bavimo poviješću dizajna, njen prvi i temeljni interes nije ni prošlost niti potreba za historizacijom dizajniranih predmeta, nego njihova sadašnjost. Ono što stolce *Ergoline*, *Modres* i *Uni 87* čini toliko intrigantnima danas je upravo njihova perzistentna prisutnost u brojnim sferama svakodnevnog života od osamdesetih godina kada su nastale, pa sve do danas. Paradoks takvog vida prisutnosti dizajnerskih obekata leži u činjenici da ih ona istodobno čini i izrazito ikoničkim za kontekste u kojima ih se može pronaći, i skrivenima za nesenzenzibiliziranog promatrača.

Prilikom nedavne izložbe o Odjelu dizajna tvrtke Končar, Koraljka Vlajo je sintagmu “skriveni dizajn” koristila upravo u ovom smislu, a ista je primjenjiva i na mnoge druge predmete koji

umjesto aure ekskluziviteta, koja je u masovnim medijima pogrešno pripisivana dizajnu, nose upravo taj samozatajni pečat masovno proizvedenog, ‘običnog’ uporabnog predmeta. Sa sva tri programa koja ovom prilikom predstavljamo – a nastala su u okviru

tvornice namještaja Jadran tijekom 80-ih godina prošlog stoljeća – slučaj je još radikalniji iz tri razloga. Prvi je taj što je riječ o stolcima, omiljenoj tipologiji svakog produkt i industrijskog dizajnera i mnogih arhitekata. Drugi je iznimno širok raspon javnih namjena koje ovi stolci, kad se postave jedan do drugog, pokrivaju: *Ergoline* je zaživio u poslovnim uredima; *Modres* je izvorno vezan uz ugostiteljstvo, a našao je mjesto i u visokoškolskim institucijama i kulturnim ustanovama; *Uni 87* sveprisutan je u sportskim dvoranama, zdravstvenim objektima i kolodvorima; Treći razlog je pak kvantitativna dimenzija prva dva – goleme, danas nezamislive šesteroznamenaste brojke u kojima su se, osobito Uniji i Modresi, proizvodili i distribuirali. Današnju široku rasprostranjenost ovi stolci duguju i velikim javnim narudžbama. Stolci *Uni 87* i *Modres* u tom smislu predstavljaju i trag radikalne in-

frastrukturne transformacije Zagreba tijekom priprema za ljetnu Univezijadu 1987. godine, kada je izgrađeno ili obnovljeno više od 20 sportskih objekata (uključujući sportske centre Jarun i Mladost, Ciboninu dvoranu i opremu Maksimirskog stadiona), značajno povećani kapaciteti studentskih naselja,

jadran

izgrađen novi Autobusni kolodvor, renoviran veći broj fasada u centru, značajno povećana ponuda ugostiteljskih i rekreativnih sadržaja i organizirana brojna kulturna događanja, uključujući i prvo izdanje Eurokaza. I to sve usred velike ekonomske krize u Jugoslaviji, u mnogočemu slične današnjoj, osim činjenice da su tvornice poput Jadrana uz sve organizacijske i financijske teš-

koće imale pune ruke posla i izvozile neke od svojih proizvoda na nekoliko kontinenata, a uloga dizajna i dizajnera u razvoju, strateškom planiranju i industrijskoj proizvodnji shvaćala se daleko ozbiljnije i integralnije. Svega tri godine kasnije, 1990., stolice *Uni 87* čupane su s tribina na šokantnoj utakmici između rivalskih klubova dviju sada bivših jugoslavenskih republika, postajući tako dijelom slike koja je anticipirala užas rata koji je uslijedio.

Uni 87 i danas je standardan dio većine reprezentativnih zagrebačkih sportskih objekata, bolnica i domova zdravlja, a tvornica Jadran, danas niti sjena nekadašnjeg velikog proizvođača, i dalje ih isporučuje. Modularni stolci *Modres* obilježili su pak mladost čitave studentske populacije koja je od osamdesetih do danas svraćala u SC ili bilo koju od studentskih menzi, a pratili su ih i na predavanjima,

uključujući, sasvim primjereno i one na Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu. Viđamo ih i u kulturnim institucijama, poput atrija Muzeja za umjetnost i obrt u kojem se održavaju koncerti i predavanja, Zagrebačkog kazališta mladih, pa i na potpuno neočekivanim mjestima, što jednim dijelom dokumentira i ova izložba. Prije nego o projektu s pretenzijama povijesnog istraživanja, riječ je o svojevrsnoj posveti predmetima s kojima živimo i čija se vrijednost čita ne samo u izvrsnom dizajnu Mladena Orešića u suradnji s Marijanom Orešićem, ne samo u primjeru važnosti investiranja u dizajn, ne samo u njihovoj implementaciji u sve sfere privatnog, društvenog i javnog života, nego i u tome kako su se stopili s našom vlastitom svakodnevicom.

Marko Golub

ergoline®

Novi program radnih stolica

“Program *Ergoline* je sistem stolaca dizajniranih za opremanje poslovnih prostora.

Osnovu sistema čine školjke sjedala, koje se izrađuju u dvije visine i širine, a montiraju se na razne vrste postolja.

Time se dobivaju stolci koji odgovaraju različitim funkcijama, kao na primjer radni stolci, stolci za sastanke i konferencije te stolci za klub-prostore i holove.

S obzirom na namjenu, posebna pažnja posvećena je konstrukciji koja omogućuje duže udobno i ergonomski zdravo sjedenje.”

(TMN Jadran promotivni katalog, 1983.)

1982.

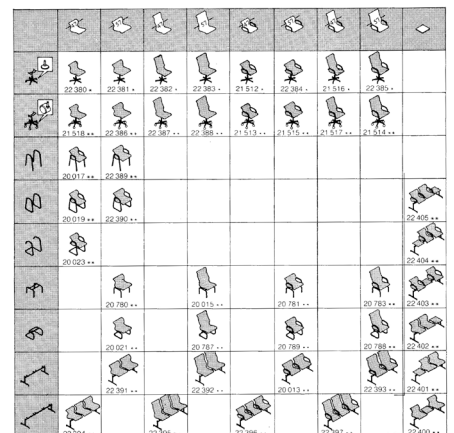
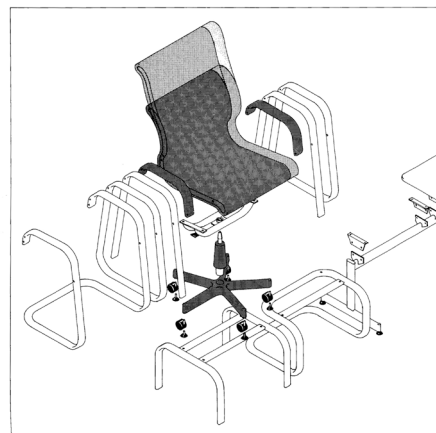
Diploma Dizajn centra Beograd

1986.

Plaketa “Mobil Optimum” Zagrebačkog Velesajma

1986.

Nagrada “Zagrebačkog Salona”

UNI87®

Stolice visoka sjaja

“Program *Uni 87* je sistem stolica, klupe i sjedala dizajniranih za opremanje javnih objekata raznih namjena.

Najširu primjenu ima kod opremanja sportskih objekata, gdje se proizvodima iz programa mogu opremiti sve vrste tribina za gledaoce (fiksne, montažne ili pokretne) kao i ostali sadržaji, npr. holovi garderobe, prostori press službe, ugostiteljski lokali. Također je pogodan za opremanje drugih javnih prostora, čekaonica, stanica, kono-terasa, te za individualnu upotrebu.”

(TMN Jadran promotivni katalog, 1987.)

1985.

Nagrada “Zlatni ključ” Sajma namještaja u Beogradu

Diploma Dizajn centra Beograd za program “UNI 87”

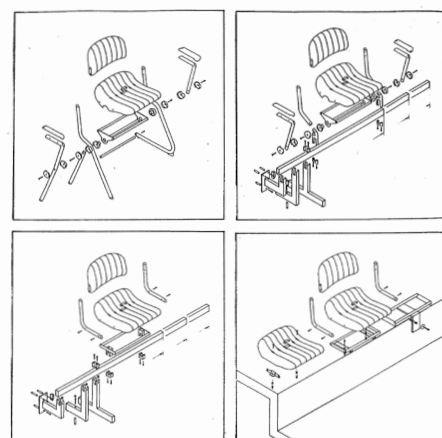
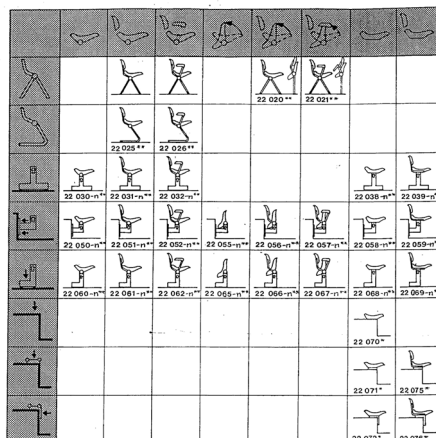
1986.

Nagrada “Zagrebačkog Salona”

1986.

Plaketa privredne komore Jugoslavije

Plaketa “Mobil Optimum” Zagrebačkog Velesajma

Sport, zdravlje

Uni 87 Kutija Šibica

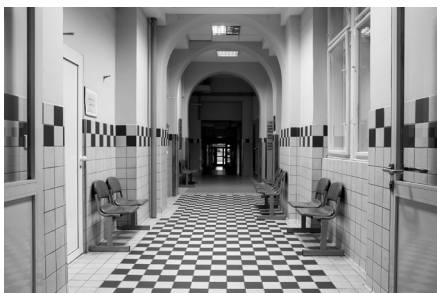
Uni 87 SRC Jarun

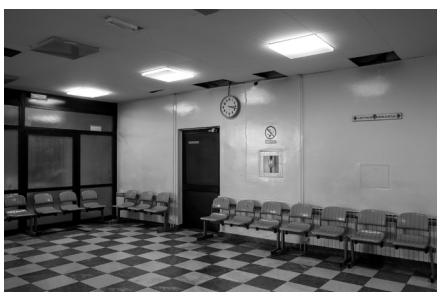
Uni 87 Autobusni kolodvor

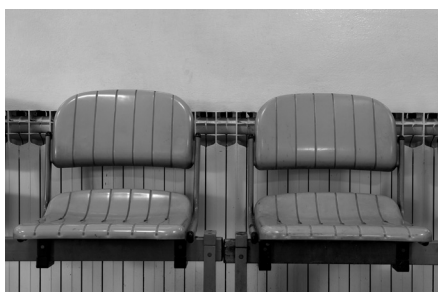
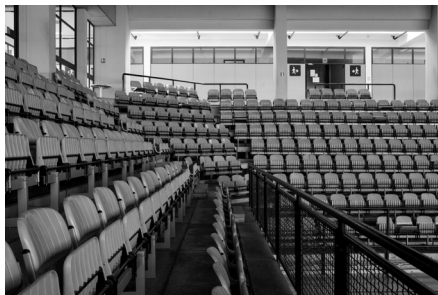
Uni 87 Dom zdravlja Runjaninova

Uni 87 Bolnica Sveti Duh

Uni 87 Bolnica Petrova

Ugostiteljstvo, obrazovanje

Modres Menza Studentskog centra

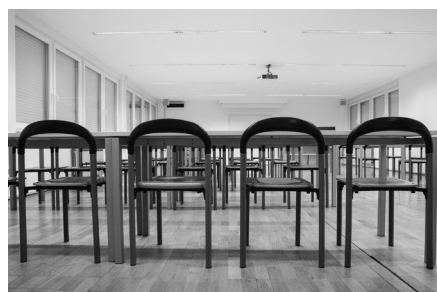
Modres Menza, SD Stjepan Radić

Modres Zagrebačko kazalište mladih

Modres Studij dizajna

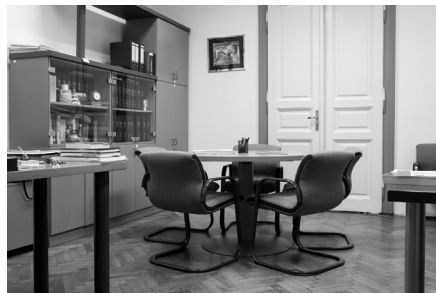
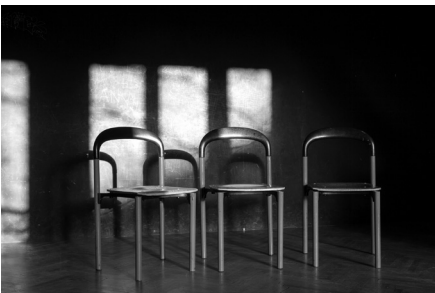
Kultura, rad

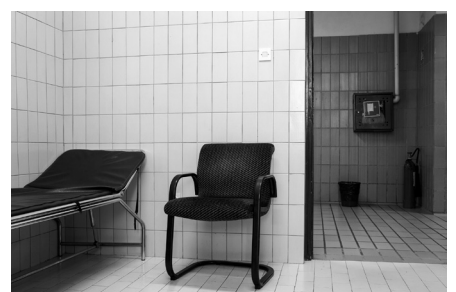
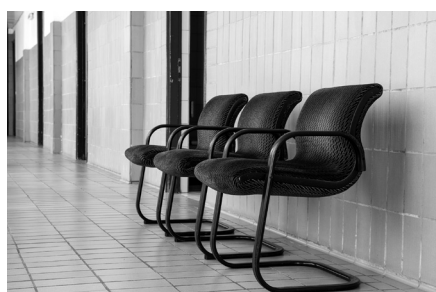
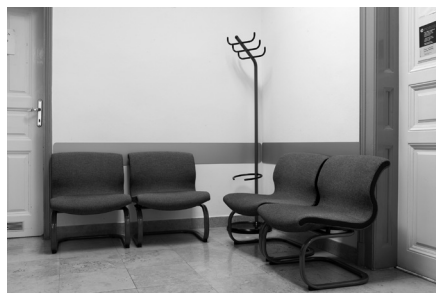
Modres Muzej za umjetnost i obrt

Ergoline Ured za kulturu Grada Zagreba

Ergoline Ured javnog bilježnika, Palmotićeva

Ergoline Kutija šibica

Iz života „Jadrana”

Industrijska proizvodnja 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća napajala je sve sfere života. U Jugoslaviji se proizvodila naša predmetna svakodnevica, a dizajn kao sastavni dio proizvodnog procesa prilagođavao se je društvenim i javnim potrebama. TMN Jadran, tada jedan od najaktivnijih regionalnih proizvođača namještaja, opremao je sportske, zdravstvene, ugostiteljske, školske, kulturne i radne prostore proizvodima dizajnera Mladena Orešića. Iako “anonimni”, stolci nastali u tom periodu već 30 godina predstavljaju opće mjesto u našoj vizualnoj kulturi.

Mladen Orešić modelira naslon

Istraživanje (kao reakcija na priču o dizajnu koji djeluje iz potrebe, a ne kao osnova za formalni eksces), je postaknula priča o nastanku stolca *Modres*. Naime, prema jednoj od lokalnih dizajnerskih urbanih legendi, tadašnji ruski naručitelj navodno je isplatio TMN Jadran kompenzacijom u tonama metalnih cijevi i pred dizajnera postavio zadatak njihove prenamjene.

Ova anegdota pokazala se neistinitom, (tim više što se radi o kontekstu planirane proizvodnje) ali je zato dala početni impuls istraživanju koje se osim

užeg fokusa na slučaj *Modres* (1983), koncentrira i na druga dva sveprisutna artikla industrijskog dizajna za javnu namjenu iz razdoblja socijalizma 80-ih godina u Jugoslaviji – stolce *Ergoline* (1981) i *Uni 87* (1987).

Jadran je nastao kao ekstenzija poslijeratnih obrtničkih radionica, okupljajući na početku nekoliko desetaka radnika, da bi se 70-ih godina profilirao u vodeću jugoslavensku tvornicu za proizvodnju metalnog namještaja, prvo za potrebe ugostiteljstva u turizmu (po čemu je u konačnici dobio i ime), a zatim i za ostale sfere javnog života, precizno i prema petogodišnjim planovima rada.

80-ih godina prošlog stoljeća TMN Jadran je zapošljavao više od tisuću djelatnika u četiri tvornice, bio prisutan putem predstavništva u svim većim gradovima ondašnjih republika, proizvodio namještaj širokog spektra namjena za domaće i strano tržište, a proizvodi tvornice u to vrijeme su sastavni dio jugoslavenskih časopisa za promociju dizajna na inozemnim tržištima (primjerice *Export Journal*, *Yu Design*) i zastupljeni na značajnim revijalnim i prodajnim regionalnim izložbama, kao što su BIO, Ambijenta, Zagrebački salon i sl. Katalozi proizvoda pokazuju jasnu direkciju, koja u razvoju proizvoda zapošljava dizajnera, a u promociji fotografa. Suradnja s dizajnerom Mladenom Orešićem započinje početkom 80-ih i rezultira s desetak proizvodnih programa. Neki specifični proizvodi za ono vrijeme poput modularnog namještaja za skloništa unatoč upornosti danas nisu pronađeni i dokumentirani za potrebe izložbe, dok su više puta nagrađivani programi *Ergoline* (rad), *Modres* (ugostiteljstvo, obrazovanje, kultura) i *Uni 87* (zdravlje, sport) još uvijek u aktivnoj uporabi.

Porijeklo i osnivanje tvornice

Neposredno po oslobođenju, narodna vlast uz pomoć i zalaganje naroda pristupa obnovi obrtničkih radionica koje su se u prijeratno vrijeme bavile izradom željeznih kreveta i dječjih kolica. Lokacija radionica je na mjestu današnje Tvornice metalnog namještaja Jadran, u Krofelinovoj ulici u Zagrebu.

Period od 1946. do 1952.

100-120 radnika / 3.700 m²

Jadran se bavi isključivo proizvodnjom drvenih dječjih kolica. Prelaskom na plansku privredu tvornica dobiva zaduženje da proizvodi 30.000 komada dječjih kolica godišnje, što ju pozicionira kao najveću tvornicu dječjih kolica u tadašnjoj Jugoslaviji.

Nakon uspona u godinama 1946. – 1950. (razdoblje prvog petogodišnjeg plana) dolazi do stagnacije čitave privrede od 1950. do 1952.

Montaža na stadionu Dinamo za Univerzijadu 87

Ergoline na Zagrebačkom velesajmu, 1982.

Montaža Uni 87 u Kutiji Šibica

Od 1952. do 1965. godine

640 radnika

“Vrlo složena ekonomska situacija u čitavoj zemlji izazvana ekonomskom blokadom socijalističkih zemalja zahtjevala je kreativnu mobilizaciju radničke klase na osnovu radničkog samoupravljanja, pronalaženje načina da se vlastitim snagama i sredstvima nađe rješenje iz nastale krizne situacije.” – Svečani broj lista povodom 35-godišnjice rada

U ovom se razdoblju proširuje asortiman proizvoda programom željeznih kreveta za vojne, bolničke i dječje potrebe. 1954. godine proizvodnja madraca dovodi do zarade i tvornica dobiva svoje današnje ime koje nagovještava orijentaciju u proizvodnji opreme za ugostiteljske objekte, posebice na moru. Također, započinje proizvodnja školskog namještaja (“ima suvremenu formu i pravilno industrijsko oblikovanje, te odgovara europskom standardu”). širenje proizvodnje i briga o društvenom standardu (vlastita ambulanta, odmaralište i stanovi za radnike).

Od 1965. do 1976. godine

“Jadran je nakon privredne reforme zahvatila kriza i trebalo je ponovo tražiti mjesto u društvu i tržište za proizvode u novoj izmijenjenoj situaciji društveno-ekonomske reforme koje je tražilo od cijelog društva da postane racionalnije, da se racionalnije proizvodi, troši, investira i koriste sredstva.”

Između 1968. i 1976. proizvodnja je povećana pet puta. Ukupni se prihod učetrostručuje, a dohodak upeterostručuje. Dobit je porasla za šest puta. Broj zaposlenih se povećao za 11%, a zarada učetrostručila. Kolektiv ne zna za nelikvidnost

Showroom u tvornici

Ulaz u tvornicu u Dugoj Resi

Od 1976. do 1981. godine

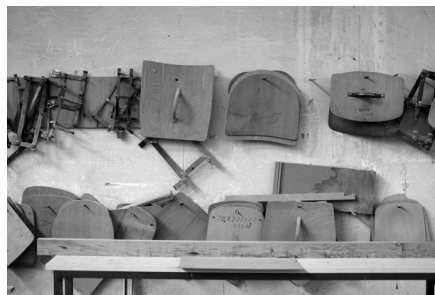
Tvornica u Krofelinovoj danas je skladište

Uni 87 još uvijek se proizvodi

Scena iz tvornice

Uzorci sjedala i naslona

Jadran je kompleksna radna organizacija s 1400 radnika organiziranih u 4 osnovne organizacije udruženog rada i radnu zajednicu s renomiranim imenom, široko razvijenim proizvodnim programom i mrežom predstavništava u čitavoj zemlji i inozemstvu. Zapažene rezultate na sajmovima postižu brojni programi, između ostalog i modularni Program civilne zaštite, koji je dizajnirao Mladen Orešić 1980. godine.

90-ih se napušta model samoupravljanja. Svi pisani tragovi o poslovanju tvornice u ovom periodu su ili izgubljeni ili javno nedostupni. Jedina poznata činjenica je ta o rasprodaji i propasti tvornice koja je danas pod stečajem. Njezina ekstenzija Jadran-interijeri posluje u Dugoj Resi u jednom pogonu s nekoliko zaposlenih, živi od repliciranja talijanskog dizajna i nekolicine proizvoda iz prošlog stoljeća, koji se proizvode po potrebi, a ne strateški. Ni nakon 20 godina, tako u Hrvatskoj ne postoji serija industrijski proizvedenog namještaja za javnu namjenu koja bi konkurirala tadašnjem TMN Jadranu, te je praktički nemoguće nabrojati više od jednog ozbiljnog proizvođača veliko-serijskih proizvoda uopće.

Izložba, zamišljena kao dokumentarističko istraživanje, bavi se dijelom faktografijom same tvornice, bazira-

noj na tvorničkim listovima, rekonstrukcijom priče o tvornici na osnovi intervjua s autorom, te prezentacijom proizvoda na osnovi kataloških tekstova i fotografija. Ovom arhivskom segmentu izložbe, suprotstavljena je novonapravljena fotografska dokumentacija poznatih i manje poznatih prostora kojima dominiraju proizvodi *Ergoline*, *Modres* i *Uni 87*, najmasovnije proizvedeni baš 1987. godine u vrijeme Univerzijade u Zagrebu.

Osim formalnih pitanja vezanih za dizajn stolaca, izložbom se želi potaknuti kako javni dijalog o potrebi za industrijskom proizvodnjom u sadašnjem trenutku, tako i o potrebi uključivanja dizajnera u velike identitetske i proizvodne zahvate uoči Univerzijade 2016.

Ivana Borovnjak

Od 1982. do 1990. godine

Restrikcije na polju investicija dovode do teškoća u plasmanu proizvoda i opskrbi materijala za proizvodnju.

Proizvodnja uključuje brojne programe: vrt, restoran-drvo, restoran-metal, kancelarija-standard, kancelarija-furnir, kancelarija-nova, "Tobro", kino dvorana, limeni ormari, škola, sportska dvorana, civilna zaštita, kreveti, kamp, inženjering i oprema.

Zapažene rezultate postižu programi *Ergoline* (1981.) i *Modres* (1983.), te serija *Uni 87*, nastala za potrebe Univerzijade, koje je redom unutar Odjela razvoja dizajnirao Mladen Orešić.

Unatoč krizi i negativnim rezultatima poslovanja, tvornica sve do 1990. i dalje ulaže u razvoj i proizvodnju.

USPJEŠNOM DIZAJNU ODGOVARAJUĆU KVALITETU, TEHNOLOGIJU I EKONOMIČNOST

Esej o stolcu

Što je neznanog pretka navelo da se osloni na malo uzdignutu površinu od tla i – sjedne? Otkrivanje značaja originalnosti u izričaju dok je nekog zavodio ili poriv za stjecanje prednosti putem inovativnosti kada se trebao brže spasiti? Ili je to bila samo lijenost kojom je otkrio instinkt praktične inteligencije? U svakom slučaju, obilježilo je novu vrstu, onu koja sjedi.

Danas, kada smo svjesni tisuća modela predmeta koji nam služe za sjedenje i ne samo za sjedenje, osnovno je pitanje smisla nastanka još jednog, novog modela. Ipak ili upravo zbog toga, dizajniranje stolca među vodećim je izazovima oblikovanja predmetne okoline i stalni motiv

profesionalnog prestiža. Okušali su se mnogi, od anonimnih do planetarno poznatih.

Neki stolci postali su arhetipovi, neki klasici, neki statusni simboli, bilo je komercijalnih hitova, neke pamtimo kao zanimljive dosjetke, neki su samo dobro služili, a većine se ni ne sjećamo...

Propitivanje što daje smisao bilo čemu pa i stolcu, zadatak je koji se nameće dizajneru. Polazi od otkrivanja motiva za nastajanje i definiranja kriterija za razvoj pa do artikuliranja argumenata za postojanje.

Dizajn kao intelektualno-kreativni proces treba odgovoriti na ta i mnoga druga pitanja kroz rješenje koje optimizira niz čimbenika, ali isto tako i komunicira svojom osobnošću. Mora

razumjeti naslijeđeno i kritički sagledavati suvremeno, kako bi odgovorno nagovještavao buduće. Podrazumeva se da je originalan, po mogućnosti inovativan, u svakom slučaju etičan i nadasve inteligentan. Samo tako izbjeci će upitnost dobrog dizajna i dobiti priliku postati izuzetnim dizajnom.

Vodeći računa o ovim kriterijima, rješenja, iako po pristupu i karakteru različita, donijet će neku novu vrijednost izraženu suptilno kroz detalje, ili svojom ukupnošću. Ako u njima prepoznamo i usklađenost "tijela i duha", shvatit ćemo i njihov smisao.

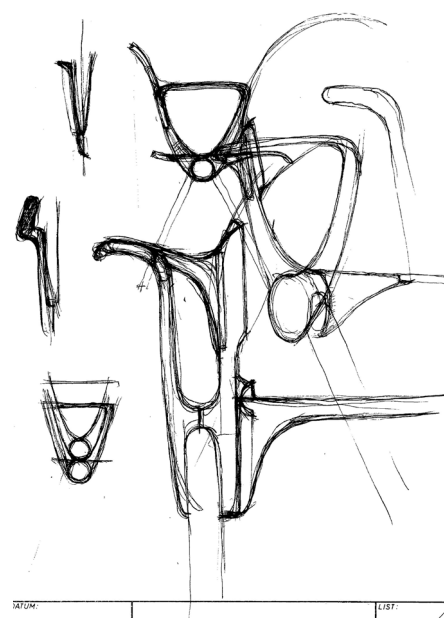
Mladen Orešić

Mladen Orešić, rođen 1951. god. u Rabu, 1978. god. diplomirao i magistrirao na Visokoj školi za primijenjenu umjetnost u Beču na Odjelu za industrijski dizajn (klasa prof. Hans Hollein).

Profesionalnim radom najčešće obuhvaća područje namještaja i interijera gdje ostvaruje niz realizacija. Za radove izlagane na svim važnijim izložbama i sajmovima u regiji dobiva desetine nagrada. Pedagoškim radom bavi se od osnivanja Studija dizajna u Zagrebu 1989. god. kao mentor na kolegiju Projektiranje-industrijski dizajn, a u zvanju profesor od 2013 god. Mentor je stotinjak diplomskih

radova iz područja industrijskog dizajna i kao mentor dobiva prestižne inozemne nagrade Red Dot, D&AD i IDEA.

Voditelj je mnogih projekata i suradnji Studija dizajna sa gospodarstvom. Član je strukovnih udruga, a kao predsjednik Hrvatskog dizajnerskog društva pokreće Godišnje izložbe hrvatskog dizajna i izdavanje Godišnjaka hrvatskog dizajna. Sudjeluje u radu povjerenstava RH na izradi Strategija dizajna RH i Strategiji dizajna namještaja RH, a član je i mnogih ocjenjivačkih sudova, organizacijskih odbora i uredništava strukovnih manifestacija i publikacija.

»JADRAN« U SVIJETU

Uni 87 Trg bana Josipa Jelačića

Modres Studom

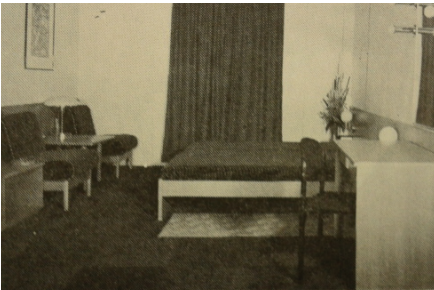
Uni 87 Maksimir, Dinamo-Zvezda, 1990.

Modres Negdje u Bosni

Uni 87 SRC Jarun

Modres Program hotelskih soba Oaza

Modres Hotel u Dubrovniku

Ergoline Tvornica Duga Resa

Modres Dvorište u Slavoniji

Modres Izlog u Tratinskoj

Modres Crkva na Korčuli

Modres Menza Kaznionice u Požegi

Modres Skladište u Kutiji šibica

Modres Studentski centar

Stolci na izložbi: Ergoline, Modres, Uni 87 • Dizajn stolaca: Mladen Orešić u suradnji s Marijanom Orešićem • Autorica izložbe: Ivana Borovnjak • Voditelj galerije: Marko Golub • Autor fotografija: Bojan Mrđenović • Dizajn: Ivana Borovnjak, Tina Ivezic • Na velikoj pomoći pri realizaciji izložbe i istraživanju zahvaljujemo Mladenu Orešiću i Ani Mariji Habjan.

14.-26. studenoga 2013.

HDD galerija • Hrvatsko dizajnersko društvo
Boškovićeva 18, Zagreb, Radno vrijeme: pon – pet 10 – 20h, sub 10 – 15h

HDD
hrvatsko
dizajnersko
društvo

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
Kulture
i
Hereditage
Republike
Hrvatske
Ministry
of Culture

